

Katılımcı Sunum İlkeleri

INTERACTIVE LECTURE PRINCIPLES

Berna MUSAL

Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Eğitimi Anabilim Dalı

ÖZET

Sunum sırasında öğrencilerin ilgisini çeken, aktif katılımlarını sağlayan, pasif dinleme yerine düşünmelerini uyaran yöntem ve stratejilerin kullanımı önerilmektedir. Bu makalede katılımcı sunumların planlanması ve uygulanmasına yönelik öneriler bulunmaktadır.

Anahtar sözcükler: Katılımcı sunum, sunum planı

SUMMARY

During the lectures, methods and strategies should be used to generate interest of students, facilitate participation of them and stimulate thinking instead of passive listening. This paper provides suggestions for planning and implementation of interactive lectures.

Key words: Interactive lecture, presentation plan

Berna MUSAL
Dokuz Eylül Üniversitesi
Tıp Fakültesi
Tıp Eğitimi AD
35340 İnciraltı, İZMİR

Sunum, kalabalık öğrenci gruplarına bilgi aktarma olanağı sağlayan ekonomik ve etkili bir eğitim yöntemidir. Sunumlarda zor bir konunun alan uzmanı tarafından farklı boyutlarıyla, deneyimleri yansıtacak şekilde güncel bir şekilde aktarılması olanağı bulunmaktadır. Ancak sunumlarda ilginin yaklaşık 20 dakika içinde azalır, dikkatin dağılabildiği bilinmektedir (1). Yoğun kuramsal bilgilerin tek yönlü klasik bir anlatımla sunulduğu, katılımcıların pasif alıcı konumunda olduğu sıkıcı ve yararsız sunumlar yerine anlamayı kolaylaştıran, düşünmeyi uyaran ve öğrenme motivasyonunu artıran katılımcı sunumlar önerilmektedir (2-4). Yapılan çeşitli araştırmalarda konferans şeklinde tek yönlü sunumlarda verilen bilgilerin üç gün sonra %10-20'sinin, buna karşın katılımcı sunumlarda elde edilen bilgilerin %70'inin anımsanabildiği anlaşılmıştır.

tır. Öğrencilerin aktif katılımlarını sağlayacak şekilde planlanmış sunumlar ile düşünme yetisi ve motivasyonun artırıldığı, hatta klinik problem çözme becerisinin kazandırıldığı belirtilmektedir (4,5). Probleme Dayalı Öğrenim programı uygulanan fakültelerde sunumların anlaşılması zor olan ve/veya kaynaklardan elde edilemeyecek bilgilerin öğrencilerin bağımsız öğrenme sürecini engellemeyecek, destekleyecek şekilde uygulanması önerilmektedir (6).

Bu makalede katılımcı sunumların planlanması ve uygulanmasına yönelik öneriler yer almaktadır.

SUNUMLARIN PLANLANMASI

Sunum öncesinde eğiticilerin, sunum hedeflerini belir-

lemesi ve uygun eğitim yöntemlerini, gereçlerini hazırlaması önerilmektedir. Sunumun bir veya birden çok hedefi olabilir. Hedefler belirlenirken süre, eğitim koşulları, öğrencilerin önceki bilgilerinin ve öğrenim gereksinimlerinin dikkate alınması gerekmektedir.

Sunumların giriş, gövde ve özet bölümlerinin hazırlanması ve her bölüme ayrılan sürenin, kullanılacak eğitim yöntemlerinin, gereçlerinin ve önemli soruların taslak şekilde yazılabildiği eğitici notlarının kullanımı önerilmektedir. Sunumlar için kullanılacak eğitici notları taslağı ekte sunulmuştur (Ek).

Eğitici notları, sunumun tüm bölümlerinin ayrıntılı olarak tanımlanmasını, kullanılacak eğitim yöntemleri ve gereçleri ile ilgili ön hazırlıkların önceden yapılmasını kolaylaştırır. Eğitici notları, eğiticinin hazırlıklarını eksiksiz şekilde yapmasını ve sunum planını uygulamasını kolaylaştırır ve katılımcılara sunulmaz. Eğitici notları,

eğiticiye özel olmalı ve eğitim sırasındaki gözlem ve deneyimler doğrultusunda sık sık güncelleştirilmelidir. Eğitici notu hazırlarken özellikle grup çalışması planlandığında zaman çizelgesi, her etkinliğe ve gruplara ayrılan süre göz önüne alınarak hazırlanmalıdır. Katılımcı yöntemlerde sürenin uzaması olasılığına karşı eğiticinin hazırlıklı olması ve gerektiğinde sunum planını değiştirebilecek seçenekleri eğitici notuna kaydetmesi uygundur.

Öğrencilere dağıtılabilecek el notlarının ise sunum slaytlarının çıktısı şeklinde olması, son slaytta ileri okumalar için kaynak listesinin bulunması önerilmektedir. Dağıtılan el notlarının, her sözcüğün yazılması yerine temel kavramlar üzerine yoğunlaşılmasını ve sistematik not almayı kolaylaştırdığı belirtilmektedir (7). Öğrencilerin sunum sırasında tuttıkları notların niteliğinin, bilgilerin kalıcılığı ve başarı üzerine etkisi bulunmaktadır (8).

Ek. Sunum planı - Eğitici notları

.....(Konu başlığı)			
	<u>Ayrılan süre</u>	<u>Eğitim yöntemi</u>	<u>Eğitim gereci</u>
<u>GİRİŞ:</u>			
Amaç:			
Öğrenim Hedefleri:			
<u>GÖVDE:</u>			
(Bilgi başlıkları, sorulabilecek sorular, grup çalışmaları vb)			
<u>ÖZET:</u>			

SUNUM BÖLÜMLERİ

Sunumun giriş, gövde ve özet bölümlerine ilişkin öneriler aşağıda özetlenmiştir:

1. Giriş

Sunumun, öğrencilerin ilgisini çekebilecek, katılımlarını sağlayacak ve olumlu ortam yaratacak bir girişle başlaması uygundur. Sunumun başında amaç ve öğrenim hedeflerinin açıklanması ön koşuldur. Bu şekilde öğrencilerin sunum çerçevesi ile ilgili ön bilgi edinmeleri sağlanır ve ilgileri artırılır (9). Canlandırma (role play), beyin fırtınası, olgu çalışması, soru sorma, kişisel deneyimlerin paylaşılması, mini test uygulama vb. yöntemlerden konu ve öğrencilerin gelişimlerine uygun olanı seçilerek ilgi çekici ve önceki bilgilerini uyarıcı bir giriş yapılabilir.

2. Gövde

İçeriğin verildiği bu bölümde soru sorma teknikleri, olgu çalışması, grup tartışması (grup halinde bir konu hakkında tartışma, üretim yapma vb), canlandırma, beyin fırtınası gibi eğitim yöntemleri kullanılabilir. Sunum sırasında eğiticinin göz iletişimi, isim kullanma gibi sözlü, sözsüz iletişim tekniklerine özen göstermesi ve yerinde destekleyici geri bildirim kullanması, yetişkinlerin öğrenme prensiplerini göz önüne alması önerilmektedir. Öğrencilerin çekinmeden soru sorabilecekleri ve sorulan soruları yanıtlayabilecekleri olumlu eğitim ortamı sağlanmalıdır (6). Anlaşılır bir dille, uygun ses tonu ile, zaman zaman duraklamalar ile düşünme fırsatı verecek şekilde çok hızlı olmayan bir tempoda sunum yapılması önem taşımaktadır (4). Sunum içeriğinin süreye uygun olması, çok yoğun kuramsal aktarım yapılmaması önerilmektedir. Sunumun, öğrencilerin önceki bilgilerini ve düşünmeyi uyuracak soruları içermesi, örneklerle zenginleştirilmesi, bilgilerin şematize edilmesi, benzerlik / farklılıklar, olumluluk/olumsuzluklar gibi karşılaştırmaların kullanılması etkinliğini artırmaktadır. Benzerlik / farklılıklar, olumluluk / olumsuzlukların vb. listelenmesi öğrencilerin analiz ve değerlendirme becerilerini geliştirmektedir. Öğrencilerin tartışılan konularla ilgili öneriler, çözümler üretmelerinin ve yeni fikirler oluşturmalarının sentez yeteneklerini geliştirdiği belirtilmektedir (10). Kullanılacak yöntemlerin ve eğitim araç, gereçlerinin eğitici notlarında ayrıntılı ola-

rak tanımlanması ve ön hazırlıkların eğitim öncesinde tamamlanması gerekmektedir. Eğitim gereçlerinin uygun tekniklerle hazırlanması; her slaytın tek konu içermesi, yazıların 5-8 satırı geçmemesi, harflerin en az 24 punto boyunda olması, düz metin şeklinde anlatım yerine başlıklandırma, şema ve çizimlerin kullanılması önerilmektedir. Eğiticinin eğitim becerisi, konuyu özümsemiş olması, motivasyonu ve katılımcı yöntemler kullanması sunumu etkin hale getirmektedir (11,12).

3. Özet

Sunumun sonunda konunun, ana noktaları içeren kısa ve katılımlı sağlayan bir özetle bitirilmesi, anlaşılması zor konular için aralarda da özet yapılması önerilmektedir. Konunun özetlenmesi amacıyla soru sorma, konuyla ilgili olarak öğrenilen bilgileri yazılı olarak iki-üç cümlede özetletme, test çözme, öğrencileri gruplandırarak birbirlerine soru sormalarını isteme, kavramlar yazarak uygun tanımlamaları bulmalarını isteme(eşleştirme yöntemi) gibi yöntemler kullanılabilir. Özellikle kuramsal ağırlıklı sunumlarda öğrencilerin not tutma kaygısıyla söylenenleri olduğu gibi, düşünmeden hızla kaydetmeleri riskini önlemek amacıyla sunumda yalnız dinlemeleri ve sunum sonunda yazılı bir özet hazırlamaları istenebilir. Bu şekilde kavranan ve algılananların özetlenmesi sağlanabilir, daha sonra özetin paylaşılmasıyla eksik/hatalı noktalar düzeltilir. Ayrıca not tutma kaygısını azaltmak amacıyla eğiticiler öğrencilere yazılı materyal dağıtabilirler.

Etkin bir özet, sunumla ilgili ana noktaların akılda kalmasını sağladığı gibi, öğrencilerin sunumda ne öğrendikleri konusunda da fikir verir.

Sunum sonrasında, öğrencilerin, sunumun organizasyonu, amaçlarının açıklanması, anlaşılır olması, sunum hızı, bilgi kapsamı, ses tonu, beden dili kullanımı, görsel işitsel araçların kullanımı, ilgi çekici olması, katılımı sağlama, ana noktaların özetlenmesi gibi başlıkları bir ölçekle puanlandırarak yaptıkları değerlendirmelerin, sunumların geliştirilmesine katkı sağladığı düşünülmektedir (10).

SUNUMLARDA KULLANILACAK YÖNTEMLERİN SEÇİMİ

Eğitim yöntemlerinin seçimi sırasında göz önüne alınması gereken bazı noktalar aşağıda özetlenmiştir:

- Eğitim yöntemlerinin eğitim amacına uygun olması gerekmektedir
- Eğitici sayısı göz önüne alınmalıdır. Özellikle büyük sınıflarda grup çalışması planlandığında çok sayıda eğitici gerekebilir.
- Yöntemler uygulanırken kullanılacak barkovizyon, yazı tahtası gibi eğitim araçlarının ve eğitim gereçlerinin (olgu çalışması, bilgi formu, kaynak vb) hazır olması ve dağıtılacak materyalin çoğaltılması gerekmektedir. Eğitim yöntemi seçilirken olanaklar göz önüne alınmalıdır.
- Eğitim grubunun büyüklüğü dikkate alınmalıdır. Küçük grup çalışmaları kullanılacaksa grupların nasıl oluşturulacağı planlanmalıdır.
- Yöntemler özel düzenlemeler gerektiriyorsa sunum yapılacak salonun bu düzenlemelere uygun olup olmadığı gözden geçirilmelidir.
- Eğitim yöntemleri seçilirken her yöntemin ne kadar sürede uygulanabileceği hesaplanmalıdır.
- Yöntemlerin ilgi çekici olması ve çeşitlilik içermesine özen gösterilmelidir.

SUNUMLARDA KÜÇÜK GRUP ÇALIŞMALARININ KULLANIMI

Küçük grup çalışmaları öğrencilerin birbirleriyle bilgi alışverişinde bulunmasını, ekip çalışması ortamının oluşmasını, farklı görüşlerin ve bakış açılarının ortaya çıkmasını sağlar. Oluşturulan küçük gruplarla canlandırma (role play), olgu çalışması, beyin fırtınası, grup tartışması gibi eğitim etkinlikleri gerçekleştirilebilir.

Grup çalışmalarında amacın belirlenmesi ve öğrencilerle paylaşılması temel koşuldur. Genellikle grupların dört veya en fazla altı kişiden oluşması ve öğrencilerin her eğitim etkinliğinde farklı gruplarda olmaları önerilmektedir. Eğitim amacı, yöntemi ve toplam katılımcı sayısına göre grup büyüklüğü değişebilir. Sayının az oluşu aktif katılımı kolaylaştırır. Eğitici, grupları farklı yöntemlerle oluşturabilir. Örneğin kura çektirebilir, grupları kendisi oluşturabilir, sırayla oluşturulacak grup sayısı kadar bir, iki, üç vb. şeklinde saydırarak daha sonra birler, ikiler veya üçlerin grup olmalarını veya kendilerinin grup oluş-

turmasını isteyebilir. Tüm grup üyelerinin birbirlerini rahat görüp iletişim kurabilecekleri oturma düzeninin hazırlanması gerekmektedir. Aktif katılımın sağlanması, üzerinde çalışılan konuyla ilişkili olarak üretilen işler, düşünceler etkin bir grup çalışmasının temel bileşenleridir (13,14).

Grup Çalışması Basamakları

1. Eğitim yöntemi belirlenir.
2. Gruplar oluşturulur.
3. Etkinlikle ilgili açıklamalar yapılır. Grup çalışmasının amacı ve üzerinde çalışılacak konu başlığı, senaryo veya sorular açıklanır. Öğrencilerin yapması beklenen etkinlikler tanımlanır. Grup hazırlıkları, sunum, tartışma için ayrılan süre belirtilir. Yönergelerin tahta, slayt veya kağıtlara yazılarak görünür olması önerilmektedir.
4. Grup hazırlıkları yapılır.
5. Canlandırma, grup raporları vb grup çalışması sunulur.
6. Sunumlar tartışılır.
7. Özetlenir.

Küçük Grup Çalışmalarında Kullanılan Yöntemler

a. Olgu çalışması

Bir konu veya başlıkla ilgili gerçeğe uygun olguların, problemlerin tartışıldığı çalışmalardır. Klinik deneyimler, gerçek olgular, tıbbi öyküler, kayıtlar kaynak olarak kullanılabilir. Örneğin enfeksiyonların önlenmesi başlıklı konunun girişinde bir acil ünitesinde gerçekleşen veya gerçekleştiği düşünülen uygulamalar olgu şeklinde sunulup, öğrencilerden bu uygulamayla ilgili olumlu ve olumsuz yönleri belirtmeleri istenebilir veya olumsuz uygulamalar problem şeklinde sunulup öğrencilerden çözüm yolları ve öneriler oluşturmaları istenebilir. Bu şekilde öğrencilerin düşünme ve sorunlara çözüm üretme yetenekleri geliştirilir, aktif katılımları, bilgilerini sentez edebilmeleri ve paylaşımları, farklı görüş ve çözümler oluşturmaları sağlanır. Olgu çalışmaları giriş, gövde veya özet bölümünde kullanılabilir gibi bazen sunumun tümü olgu çalışması temelinde sürdürülebilir.

Probleme Dayalı Öğrenim (PDÖ) oturumlarında kullanılan olguların tasarımı ve uygulanışı burada söz edilen olgu çalışmalarından farklılıklar göstermektedir. PDÖ' de, senaryoda yer alan olgudaki sorunların ve sorunlara yol açan nedenlerin mekanizmalarla açıklanması sırasında önceki bilgilerin gözden geçirilmesi ve saptanan öğrenme hedeflerinin bağımsız çalışma sürelerinde öğrenilmesi ve bir sonraki oturumda yeni bilgilerin paylaşılması biçimindedir. Yani olgu geniş bir zamana yayılarak sistematik bir şekilde önceki bilgilerin anımsanması, yeni bilgilerin öğrenilmesi amacıyla kullanılmaktadır ve eğiticilerin bu süreçte bilgi verme rolü bulunmamaktadır (15,16). PDÖ odaklı eğitim programlarında yer alan sunumların plan ve uygulanmasında bazı temel koşulların yerine getirilmesi önem taşımaktadır. Sunumların, eğitim bloğunun öğrenme hedefleri içinde yer alan, öğrencilerin ulaşma ve anlamakta sorun yaşayabilecekleri bilgileri ana hatlarıyla verecek şekilde planlanması gerekmektedir. Klasik, tek yönlü bir aktarım yerine öğrencilerde merak uyandırıp, konuyu derinlemesine araştırmalarını güdüleyen sunumlar tercih edilmelidir. Sunumların süresi ve eğitim programı içindeki zamanlaması öğrencilerin bağımsız çalışmalarını destekleyecek şekilde planlanmalıdır (6,17-20).

b. Canlandırma

Öğrencilerin eğitim amaçları ile ilgili roller aldıkları bir yöntemdir. Örneğin genel aile planlaması danışmanlığı başlıklı bir eğitim programında öğrencilerden biri danışmanlığı alan, diğeri veren kişi rolünü üstlenebilir. Eğitici canlandırma öncesinde öğrencilere eğitim amaçlarını, rolleri, izleyicilerin gözlemler sırasında dikkat etmeleri gereken noktaları açıklar, canlandırma sırasında kolaylaştırıcı işlev görür. Bu örnekte canlandırma sonunda öğrencilerin deneyimlerini ve verilen danışmanlık hizmetini değerlendirmelerini ve tartışmalarını ister (21,22).

Canlandırma yöntemiyle kişiler iletişim kurma konusunda önemli ölçüde deneyim kazanmaktadır. Verilen örnekte danışmanlık hizmeti veren kişinin aktardığı kuramsal bilgilerin doğruluğu, yeterliliği kadar danışmanlık alan kişiyle kurduğu olumlu iletişim de önem taşımaktadır. Bir başka deyişle bu yöntemle günlük yaşamda eksikliğini gözlediğimiz hasta hekim iletişiminin de uygulamalı eğitimi sağlanmakta, diğer yandan öğrenciler kendilerini başvuran kişinin yerine koyma şansı bularak

empati becerilerini geliştirmektedirler.

Bu yöntemin verimli olabilmesi için eğiticinin eğitim öncesi hazırlıkları eksiksiz yapması, gerçeğe uygun bir canlandırma ortamı hazırlaması, eğitim amaçlarını paylaşması, oyunculara senaryoyu ve rol tanımlamalarını açıklaması, canlandırma sonunda tüm öğrencilerin katıldığı bir tartışma ortamını sağlayıp önemli noktaları içeren kısa bir özetle tamamlaması gerekmektedir. Eğiticiler de sunumlar sırasında canlandırma yaparak öğrencilerin ilgisini artırabilirler.

c. Beyin Fırtınası

Küçük grup çalışmalarında sık kullanılan bir yöntemdir. Düşünmeyi ve yaratıcılığı uyarır. Tartışılan konuyla ilgili düşünceler ve çözümler üretmeye yöneliktir. Üretilen düşünce ve çözümler konuya giriş olarak kullanılabilirdiği gibi grup tartışmalarının temelini de oluşturabilir, özet amacıyla da kullanılabilir (7,21,22).

Eğitici başlangıçta tartışılacak konu ve soruları, eğitim yönteminin kurallarını açıklar. Örneğin göğüs ağrıları başlıklı bir sunumun başında öğrencilerden göğüs ağrısı nedenlerini saymalarını ister. Temel kural olarak söylenenlerin tümü tartışılmadan kabul edilir, tahtaya yazılır ve sonunda tek tek tartışılır. Eğer tüm görüşlerin ayrıntılı tartışılması için zaman yetersizse öğrencilerin katkısıyla görüşler gruplanabilir ve konuyla bağlantı kurularak sunuma devam edilir. Gruplanamayan, anlaşılamayan veya konuyla bağlantı kurulamayan bir görüş varsa söyleyen kişinin katkısı alınır. Çok yoğun üretimin olabileceği başlıklarda beyin fırtınası belli bir süreyle sınırlandırılabilir. Düşünce akışının kesildiği durumlarda tüm yazılanlar hızla okunarak düşünce çağrışımı sağlanabilir. Bu yöntemin verimli olabilmesi için öğrencilerin hepsinin katılımının sağlanması ve yargılayıcı olmadan, sansür uygulamadan tüm görüşlere yer verilmesi gerekmektedir.

Katılımcıların herhangi bir konu başlığına ilişkin gruplandırılmış (olumluluklar / olumsuzluklar, avantajlar / dezavantajlar vb) görüşlerinin istendiği *listeleme yönteminin* beyin fırtınasından farkı, görüşlerin düşünce süzgecinden geçirilerek, tartışılarak kaydedilmesidir.

d. Grup tartışması / üretimi

Düşünceler, sorular ve yanıtların öğrenciler tarafından

geliştirildiği bir eğitim yöntemidir. Örneğin onar kişilik üç grup oluşturularak öğrencilerden Türkiye'deki sağlık sorunlarını tartışmaları ve her grubun oluşturduğu görüş ve önerileri rapor şeklinde tüm gruba sunmaları istenebilir. Eğitici grup çalışmalarında kolaylaştırıcı, zaman zaman yönlendirici işlev görür (21,22).

Bu yöntemin verimli olabilmesi için grupların 15-20 kişiden fazla olmaması, tartışılacak konu ve çerçevesinin eğitici tarafından açıklanması, tartışmaya katılacak kişilerin konuyla ilgili ön bilgiye sahip olmaları veya kaynakla desteklenmeleri, fizik koşulların uygun olması, tartışma konu dışına çıktığı veya destek gerektiğinde eğiticinin yönlendirici olması gerekmektedir.

Grup çalışmalarında öğrencilerin paylaştırılmış konuları hazırlayıp sunmaları, klasik eğitimdeki eğitici rolünün öğrenciye devredilmesi riskini taşımaktadır. Bunun yerine tartışmaya ve üretime yönelik çalışmaların tercih edilmesi önerilmektedir.

BÜYÜK SINIFLARDA KATILIMCI EĞİTİM YÖNTEMLERİNİN KULLANIMI

Aktif katılımın sağlanabilmesi amacıyla kalabalık sınıflarda öğrenciler gruplara bölünerek farklı yöntemler kullanılabilir (7). Gruplar oluşturulurken sınıftaki oturma düzeni göz önüne alınabilir:

- Oturma düzeni sabit değilse sandalyeler istenen sayıda çalışma grubu oluşturacak şekilde yerleştirilebilir.
- Oturma düzeni sabit ve sıra şeklinde ise herkesin yanındaki kişiyle ikili grup oluşturması, ön ve arka sıradaki öğrencilerin grup oluşturması veya farklı gruplama yöntemleriyle (sayı saydırma, kura çekme vb) sınıfın 3-4 gruba ayrılması sağlanabilir. Sınıf 3-4 gruba ayrıldığında her gruba bir yazı tahtası verilerek grup çalışması yapılabilir.

Gruplar oluşturulduktan sonra grup tartışması, olgu çalışması, canlandırma, beyin fırtınası gibi yöntemlerden bir veya birkaç tanesi uygulanabilir. Sunum bitiminde grupların birbirine soru sorması, eşleştirme yöntemi gibi yöntemlerle katılımcı özet yaptırılabilir.

Sunumlarda öğrencilerin sorulan bir soruyu / konuyu önce bireysel olarak düşünmeleri için zaman verilmesi,

daha sonra yanlarındaki arkadaşlarıyla ikili-üçlü gruplar halinde tartışmaları ve ardından grupların birleştirilerek tüm sınıfın üç-dört grup şeklinde çalışması önerilen bir yöntemdir. Bu yöntemle bireysel düşünme güdülendiği gibi aynı zamanda görüş, bilgi paylaşımı ve tartışma süreciyle bilgilerin kalıcı bir şekilde öğrenilmesi sağlanır (7,11).

Küçük grup çalışmaları süre, eğitici sayısının yetersiz oluşu veya konu yoğunluğu gibi nedenlerle yapılamıyorsa öğrencilerin katılımlarının sağlanması amacıyla:

- Sunum soru, yanıt yöntemiyle; öğrencilere soruların barkovizyonla sunulduğu, yanıtların istendiği ve ardından tartışıldığı yöntemle gerçekleştirilebilir (23).
- Slaytla olgu sunularak, süre verilip soru yanıt şeklinde görüşler alınabilir.
- Sunum başında veya sonunda çoktan seçme, boşluk doldurma, doğru yanlış formunda veya şekillerin isimlendirilmesine yönelik alıştırma kağıtları dağıtılarak veya barkovizyonla sunularak öğrencilerin yanıtlamaları için süre verilerek yanıtlar tartışılabilir. Teknik olanaklar uygunsa dinleyici yanıtları elektronik ortamda alınarak, grafik şekle dönüştürülüp tartışılabilir veya her seçenek için farklı renkteki kartların gösterilmesi istenebilir (7).
- Sunum sonunda öğrencilerden gönüllü istenerek bir sonraki sunumun başında sunulmak üzere canlandırma hazırlamaları istenebilir.

Sonuç olarak, eğiticiler bu makalede özetlenen öneriler içinden sunum amaçlarına ve öğrencilerin düzeylerine en uygun yöntem ve stratejileri, deneyimleri ve yaratıcılıkları ile geliştirerek uygulayabilirler. Sunumlar sırasında, amaca uygun ve farklı yöntemlerle öğrencilerin katılımın sağlanması önerilmektedir. Ancak, çoklu yöntem kullanımının sunum bütünlüğünü bozacak, dikkati dağıtacak yoğunlukta olmaması gerektiği belirtilmektedir. Eğiticilerin sunum becerilerinin geliştirilmesine yönelik gelişim programlarının kurslar, çalıştaylar, danışmanlık şeklinde sürdürülmesi önem taşımaktadır (24). Öğrenci geri bildirimlerinin alınıp, değerlendirilmesinin ve eğiticilerin birbiriyle sunum deneyimlerini paylaşmalarının, sunumların geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Bligh DA. What's the use of lecture. San Francisco: Jossey-Bass, 2000.
2. Galbraith MW. Adult learning methods: A guide for effective instruction. Malabar, Florida, Krieger Publishing, 1990.
3. Mc Intosh. Why do we lecture? Baltimore, Maryland, JHPIEGO, 1996;2:13.
4. Brown G, Manogue M. AMEE Medical Education Guide No.22: Refreshing Lecturing: A Guide for Lecturers. Med Teach, 2001; 23:231-244.
5. Bonwell CC. Enhancing the Lecture: Revitalizing a traditional format. New Dir Teach Learn, 1996;67:31-45.
6. Malik AS, Malik RH. Twelve tips for effective lecturing in a PBL curriculum. Med Teach, 2012;34:198-204.
7. Steinert Y, Snell L. Interactive Lecturing: Strategies for Increasing Participation in Large Group Presentations. Med Teach, 1999;21:37-42.
8. Peverly ST, Ramaswamy V, Brown C, Sumowsky J, Alidoost M, Gamer J. What Predicts Skill in Lecture Note Taking? J Educ Psychol, 2007;99:167-180.
9. Coles C. Developing Medical Education, Postgrad Med J, 1993;69:57-63.
10. Brown G, Atkins M. The Skills of Lecturing. Chapter 3, In:Effective Teaching in Higher Education, 1988:19-49.
11. Thompson WM, Mitchel RL, Halvorsen RA, Foster WL, Roberts L. Scientific Presentations. What to do and what not to do. Invest Radiol, 1987;22: 244-245.
12. Holz J. Twelve tips for effective power point presentations for the technologically challenged. Med Teach, 1997;19:175-179.
13. Crosby J. Learning in small groups, Med Teach, 1996; 18:189-200.
14. Kolars J, Gruppen LP, Traber PG, et al. The effect of student and teacher centred small group learning in medical school on knowledge acquisition, retention and application. Med Teach, 1997;19:53-57.
15. Des Marchais JE, Hivon R. A student centred educational programme theoretical considerations. Annals of Community Oriented Education, 1994;7:63-71.
16. Coralli CH. Effective case presentations-an important clinical skill for nurse practitioners. Journal of American Academy of Nurse Practitioners, 1989;1:2:44-48.
17. Mann KV, Kaufman DM. A response to the ACME-TRI Report: the Dalhousie problem based learning curriculum. Med Educ, 1995;29:13-21.
18. Boshuizen HPA, Senellen-Balendong HAM. Curriculum and block design in problem based learning: Lessons from curriculum reform. Annals of Community Oriented Education, 1994; 7: 293-302.
19. Boshuizen HPA, Senellen-Balendong HAM, de Grave WS. Design of patient cases for problem based learning: An example of a curriculum revision. In HF Klein(Ed), Problem solving with cases and simulations. Waltham MA, Bentley College Press, 1990.
20. Fyrenius A, Bergdahl B, Silen C. Lectures in Problem-based Learning- Why, when and how? An example of interactive lecturing that stimulates meaningful learning. Med Teach, 2005; 27: 61-65.
21. Sullivan R, Wircenski JL, Arnold SS, Sarkess MD. The trainers guide:A practical manual for the design, delivery and evaluation of training. Rockville, Maryland, Aspen Publishers,1990.
22. Sullivan R, Blouse A, Mc Intosh. Clinical Training Skills in Reproductive Health, JHPIEGO Corporation, Baltimore, 1993.
23. National Center for Research In Vocational Education: Employ oral questioning techniques, Athens, Georgia, American Association for Vocational Instructional Materials, University of Georgia, 1984.
24. Lochner L, Gijsselaers WH. Improving Lecture Skills: A Time-efficient 10 Step Pedagogical Consultation Method for Medical Teachers in Healthcare Professions. Med Teach, 2011;33:131-136.